

Najlepši občuti človeški, najsvetejša njegova čustva, ljubezen do starišev, ljubezen do otrok ali do jednakočutečega bitja kakega družega spola se nahaja le pri človeku, ne pa tudi pri živali. Dokler se zdi živali potrebno, se pač pojavlja tudi pri njej nekaj jednacega, kajti mati varuje in brani svoje dete, lev prinaša hrano svoji družici in svojim mladičem, par levov ali par jelenov se tudi borí za družico, a kakor hitro ni več potrebno, poneha ta ljubezen, poneha ta skrb, poneha boj in bramba. Jelen ali pes je zadostil svojemu nagonu, on se nič več ne zmeni za košuto ali psico. Mladega psa, kateri se mora potem, ko ga mati nič več ne dojí, sam preživiti, starka grize in suje; ona ne pozná nič več svojega vlastnega otroka, in kadar se začénja spolno družiti ali goniti, tedaj jej je vse jedno, kdor jo oplodi, ali njen vlasten oče ali njen vlasten sin; tù ni volitve, tù ni ljubezni, in sin se sè svojim očetom do krvi razkolje zaradi svoje matere ter ga tudi vest ne peče, če ga do smrti ugrize, to pa zato, ker mu znaka človeka, uma, popolnem manjka.

(Konec prih.)

Prirodopisni uk v ljudskeji šoli.

Učni načrti za vsakovrstne ljudske šole obsegajo za vsako stopnjo — oziroma za vsako šolsko leto — gledé prirodopisnega uka neko tvarino, katera je pa splošna, bolj teoretična nego praktična, ter se povsod strogo po njej ravnati ni mogoče, ako se hoče temu uku tudi pravi smoter ž njo doseči. Pogledimo to stvar z dejanskega stališča!

Ves uk v prirodopisi razdeljuje se v prvej vrsti v tri razne poglavitne oddelke: živalstvo, rastlinstvo in rudništvo. Vsak teh glavnih naravopisnih oddelkov obsega pa za-se še mnogo samostalnih pododdelkov. Važnost tega uka postaja od dné do dné vedno imenitnejša in nujnejša tudi za učence ljudskih šol — osobito na deželi — brez razločka. Ravno priroda je kraj, kjer ne le človek, nego tudi vse druge žive in nežive stvari vse potrebno nahajajo za svoj razvoj in obstanek; priroda je pa tudi ona knjiga, v katereji človek noč in dan ter ob vsakem letnem časi in pri vsakeji priliki čudeže božje vsemogočnosti ne le čita, nego je tudi pri pravi duševni zavesti in zdravi pameti slednji trenutek z lastnimi očmi gleda in opazuje; priroda je vir, iz katerega nam mila roka božja vsega núdi in darí, česar za svoj obstanek potrebujemo: hrano, obleko, stanovanje in vse drugo potrebno.

Kdor ima za prirodopis mrzlo, hladno in neobčutno srce, ta tudi Boga in dalje svojega bližnjega, kakor tudi svojega materinega jezika, svojega národa in svoje domovine nikdar in nikoli v resnici ljubil ne bode; tak ostane vedno za vse lepo in blago neobčutljiva in mrtva gruda. Ali more kdaj tak trdež postati vreden in koristen ud družbi človeški? Ljudje, katerih čut je za božje stvarjenje in za prikazni v naravi — mrtev, zdívjajo s časom popolnoma, ter postanejo prave morilne glive na telesi družbe človeške; iz takih ljudi radi postanejo brezvestneži in sploh nepošteni ljudje, ki božjim, človeškim in prirodnim zakonom nikdar primerno ne živé, a tudi navadno vselej nenaravne smrti poginejo. Takih prežalostnih in tužnih vzgledov nam slednji dan časopisi in sodnije, ter ječe brez števila kažejo v svarilni opomin.

Prav je in potrebno, da se tudi užé ljudska šola vsestransko pečá z naravopisom. Pred vsem mora biti pa tù vsaka reč na svojem mestu, ter duševnim zmožnostim učencev in krajnim razmeram popolno primerna in lahko umljiva, da se smoter tega uka, kakor ga nam učni načrti predpisujejo, koristno doseže.

Za ta prevažni predmet treba je pa mladino pred vsem dobro pripraviti, ter jej zanj zbuhati veselje in vnémo. To se pa zgodi najložeje in najgotoveje ne samo med štirimi stenuami šolske sobe, nego temveč v naravi sami. Treba je tedaj, da marljivi in veščji

učitelj — kot skrbni oče — od časa do časa šolsko mladino krog sebe zbere, ter jo pelje pod milo nebo v prosto naravo, kjer jej razkazuje in pojasnjuje prirodopisne prikazni v vseh oddelkih, da jo s tem dejansko vadi, da v tej veliki in premodri knjigi čita božjo vsemogočnost ter si tako um in srce za vse lepo vnema in blaži. Sè samo teorijo urijo se edino le puhloglavci, iz kakoršnih pa nikdar ljudje globočjega mišljenja postati ne morejo in tudi postali ne bodo, ker nimajo o naravnih prikaznih — torej o božjem stvarjenji — nikakoršnega pravega pojma. Vse, kar se z mladino ljudske šole v tem kolobaru obravnava in poučuje, mora jej biti tudi natančno razloženo in po moči dejansko poočitano; brez tega bi bilo škoda za trud in čas, ker oboje bi bilo brez dobička izgubljeno. Tvarina za prirodopisni uk v ljudskih šolah naj bode pa ob enem tudi vselej otroškemu duhu in zmožnostim njegovim primerna, lahko umljiva in lepo domača, to je, naj se jemlje vselej le iz onih predmetov, kateri otroka slednji dan obdajajo v domačem kraju. Tù je bogata, primerna in prava zaloga vsega, kar je učencem ljudske šole in pozneje tudi kot odraslim ljudem treba vedeti in v korist porabljovati. Tù torej veljá neovrgljivo pravilo: Za pouk mladine na ljudskih šolah — sosebnò na deželi — naj se pred vsem in sploh jemljejo le oni predmeti domačega kraja vseh treh glavnih prirodopisnih oddelkov, kateri mladino slednji dan obdajajo, katere jej je za njeni prihodnji (kmetški) poklic vsestransko poznati treba, da je bode, ko enkrat odraste, v javnem življenji tudi v svojo lastno korist in prid dejansko porabljovati mogla, vedela, umela in znala.

Mi, posebno na deželi, živimo med kmetškimi stariši, kateri nam svojo ljubo deco v pouk in odgojo izročajo; te mladine prihodnost je z malo izjemo tudi kmetijstvo ali kmetški stan. Ta stan je pa glavni steber vsej človeške družbi; on preskrbljuje vse druge stanove vse zemlje z vsem potrebnim, in — ko bi ta stan prenehal in propal, nastala bi splošna odločna dôba na podlogi katere propalo bi — ž njo vred — tudi ob enem vse kretanje drugih ostalih stanov. Vsak človek pa, naj bode v katerem koli stanu, toliko ložeje shaja, kolikor bolj se je za svoj prihodnji poklic v mladosti s potrebnimi vedami preskrbel in podkoval. Ravno taka godí se tudi v kmetškem stanu posamezno in sploh. — Ali ne vidimo ravno v dandanašnjem gmotno-tužnem položaji, da ravno oni kmetovalci, kateri morejo se zavednim prištevati, kakoršnih je pa — žalibog — le prav malo, — še nekako rijejo v boji z osodo — naprej, a oni — nezavedni — pa od dné do dné vedno bolj in vidno propadajo! — Naravoslovje — domače, ne tuje — je pa edina, glavna in naravna podloga vsemu umnemu in naprednemu kmetijstvu. Mladina naj se tedaj, — sosebnò na deželi — od prvega začetka do zadnjega konca njenega šolanja pri pouku z domačim, kraju primernim prirodopisjem v učilnici in zunaj učilnice beríži; a pred vsem mora se pa tù v pošte v jemati domače in divje — koristno in škodljivo živalstvo, domače poljsko rastlinstvo, domače travniško, senožetno in pašniško travje, sadno in gozdno drevje, obrtnijske in trgovske rastline, domače rudninstvo — oziroma kamenje, iz katerega rodovitna in nerodovitna zemlja po razpadu nastaje, njene lastnosti, njeni (zemeljni) pogoji za vsestransko rastlinsko rast in vegetacijo i. t. d. Dalje mora se ozirati pri tem pouku v ljudske šoli tudi na domače podnebje, lego kraja, vremenske izpremembe in taistih vpliv na vegetacijo domačega rastlinstva, razvoj živalstva, katero več ali manj vpliva tudi na zdravje človekovo.

To je obširno polje za naravoslovni in prirodopisni pouk mladine v ljudskih šolah osobito med kmetovalci na deželi. Tù je koristnega gradiva za ta nauk več kot dosti, katerega ima ljudska šola pod očetovskim vodstvom zavedenega učitelja z mladino vred vso šolsko dobo v izobilji obravnavati, ako ga hoče tudi dobro, koristno in tečno prebaviti. In — ko se je ta domača tvarina z mladino racijonalno obdelala in prebavila,

če tedaj še kaj časa preostaja — kar bode pa dvomljivo — preide naj se še le na prirodoslovje tujih krajev, katero bode vspešno napredovalo še le takrat, ko je mladina v domačem tem pouku dobro in zavedno podkovana, preje pa gotovo ne.

Ravná naj se pri tem, kakor dosledno tudi pri vsakem drugem poučevanju od stopnje do stopnje počasi in temeljito ter dejansko, sicer bi se pri tem pravi smoter nikoli in nikdar popolnem ne dosegel. Tvarina naj bode na vsaki stopnji duševnemu razvoju učencev popolno primerna in lahkoumljiva; nikdar naj se mladina z neumljivimi in pretežkimi rečmi ne muči in ne preoblaga!

Tvarina za ta nauk mora pa tudi na vsakej stopnji, za vsako šolsko leto in za vsaki oddelek ter za vsaki čas po zakonih narave same primerno razdeljena in dejansko prirejena biti. Ta posel pa učitelju, kateri ima razum in okó vselej na pravem mestu in je poleg tega tudi za svoj preimenitni poklic vestno zavzet, ne prizadeva prav nobene težave, če je poleg tega tudi le nekoliko praktičen. Vsak letni čas in tudi vsak mesec se v prirodi in naravi opazujejo razne izpremembe, in po teh mora se tudi v vsakem kraju primerno gradivo za domači naravoslovni in prirodopisni nauk v ljudskeji šoli vselej času in okoliščinam kraja, oddelek po oddelku in po zmožnostih dotičnih učencev — razdeljeno prirejevati. Pozimski čas govoriti o cvetji, sadji, rasti, zelénji drevja, košnji, gromu, suši, obdelovanji zemlje, plohi, toči i. t. d., a poletni čas pa o mrazi, zmrzlinu, ledu, slani in drugem takem bi bilo pravo naravno protislovje, kar bi več škodovalo nego koristilo.

Pri prirodopisnem uku naj nam bode narava sama najboljši kažipot in najzanesljiveji učitelj, kako naj se ravnamo pri tem uku; le po njej se povsod in strogo ravnajmo, pa pravega pota v določeno svrho gotovo nikdar zgrešili ne bodemo.

A ves ta pouk v ljudskeji šoli na deželi med kmetovalci, trdim še enkrat, mora se skoz in skoz na kmetijstvo ozirati, sicer bil bi brezvspešen. *Matija Rant.*

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XV. 1857. „Le naprej!“ — kliče vrednik v 1. listu v Novicah, ktere so izhajale v polovini o sredah in sabotah. — „Čas je tisto silno kolo, ktero suče svet neprenehoma, ž njim pa ljudstva, ki živijo na njem . . . Z novimi časi nastopijo nove potrebe; v novih potrebah pa je treba iskati novih pripomočkov, da človek zadobi to, česar potrebuje. Kmetijstvo in obertnijstvo sta dva imenitna stanova v družbi človeški; brez nju bi ljudje ne mogli živeti . . . Kamor se tedaj ozremo, povsod čujemo glas: Naprej! Nikar nemarno se deržati starega, ampak pozvedovati, kaj se dela in godí novega po svetu, kako se spravlja to in uno, da se zboljšuje kmetovanje in povzdiguje obertnijstvo. Zato kliče naš list vsem ob novem letu: Le naprej! S pomočjo Božjo ne bo bistri glavi, pridnim rokam in pa poštenosti sreča nikdar slovesa dala. Tedaj le naprej! Čedalje bolj naprej!“

Dr. Bleiweis sam je spisal v petnajstem tečaju na pr.: Gojzdnarstvo. Domovina mnogoverstnih sadežev. Apno in lator — kmetijstvu velika pomočnika. Velika kmetijska razstava na Dunaji. Lanska letina. V treh letih napol bogatejši kmetovavec. Drevesa po polji — straže zoper miši. Kako sadje sušiti, da bo dobro in lepo. Da ozimina pod snegom ne bo škode terpela. Dobri sveti kmetovavcem. Posebnega priporočila vredne jablane. Kaj naj bi kmetovavci v našem cesarstvu še več pridelovali (klaje, čbel, lanú, konopelj, vina, gladeža, brošča, verbovnika). Pregosta setev. Nekoliko